

**ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԳԱՅՑԻՑ ԳՐԱԺԱՐՎԵԼՈՒ
ՏՆՕՐԻՆԶԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԴԱՏԱՎԱՆ
ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՆՆԴԻՐ**

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի² 32-րդ հոդվածի 1-ին մասը քաղաքացիական գործով հայցվորին իրավունք է վերապահում առաջին ատյանի դատարանում մինչև դատաքննության ավարտը հրաժարվել հայցից: Ընդ որում, հայցվորի կողմից հայցից հրաժարվելն օրենքը դիտարկում է որպես գործի վարույթը կարճելու հիմք (ՔԴՕ 109 հոդվ., կետ 9)՝ միաժամանակ սահմանելով, որ գործի վարույթի կարճման դեպքում նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ չի թույլատրվում կրկին դիմել դատարան՝ բացառությամբ այն դեպքի, երբ հայցվորը հայցից հրաժարվել է դատաքննության նախապատրաստական փուլում (ՔԴՕ 110 հոդվ., մաս 3):

Նկատի ունենալով այն դատավարական հետևանքները, որոնք առաջացնում է հայցվորի կողմից հայցից հրաժարվելը, քննարկվող տնօրինչական գործողության նկատմամբ դատական հսկողության հիմնախնդիրը չափազանց արդիական է համարվում:

Զնայած տնօրինչականության սկզբունքի ուժով հայցվորը կարող է հրաժարվել իր պահանջներից առանց որևէ պատճառաբանության, իսկ օրենքը դատարանին ուղղակիորեն չի պարտավորեցնում ստուգել հայցից հրաժարվելու պատճառները, շատ դատավարագետներ հայցից հրաժարվելու դատավարական գործողության հատկանիշ են համարում դրա իրականացումը ***դատարանի հսկողության ներքո***.³

¹ ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի հայցորդ, գիտ. դեկավար՝ իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան:

² Այսուհետ կրճատ՝ «ՔԴՕ»:

³ Տե՛ս, օրինակ՝ ***Պետրոսյան Ռ.Գ.***, Հայաստանի քաղաքացիական դատավարություն, 2-րդ հրատ., Եր., 2012, ԵՊՀ հրատ., էջ 259, ***Օրլովա Լ.Մ.*** Պрава сторон в гражданском процессе. Минск, 1973, էջ 85-86, 88, ***Русинова Е.Р.*** Распорядительные права сторон в гражданском процессе. Дисс... к.ю.н. Екатеринбург, 2003, էջ 68-74:

Գործող ՔՂՕ-ն, ի տարբերություն 1964 թ. ՔՂՕ-ի, ՌԴ-ի, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի և մի շարք այլ երկրների դատավարական օրենսգրքերի, դրույթ չի սահմանում այն մասին, որ դատարանը չի ընդունում հայցվորի հրաժարումը հայցից, եթե այն **հակասում է օրենքին կամ խախտում է որևէ մեկի իրավունքներն ու օրինական շահերը**:

Կողմերի տնօրինչական գործողությունների նկատմամբ դատարանի հսկողությունը ՀՀ-ում վերացվեց դատաիրավական բարեփոխումների առաջին փուլի ընթացքում 1998 թ.-ին գործող ՔՂՕ-ի ընդունմամբ: Այս հարցում ՀՀ օրենսդիրը կարծես թե ընդօրինակել է ՌԴ-ի դատավարական օրենսդրության 1995 թ. իրականացված բարեփոխումները, որոնց արդյունքում, քաղաքացիական դատավարությունում տնօրինչականության սկզբունքի գործողության սահմանների, իրավունքների իրականացման և տնօրինման հարցում ազատ կամահայտնություն դրսևորելու հնարավորության ընդլայնման նկատառումներից ելնելով, հայցից հրաժարվելու հայցվորի իրավունքը խիստ ազատականացվեց: Սակայն գործող օրենսգրքի կիրառման ավելի քան տասներեքամյա փորձը ցույց է տալիս, որ նման մոտեցումն իրեն չի արդարացնում: Գործնականում ծագում են իրավիճակներ, երբ նման ազատությունը հակասում է քաղաքացիական դատավարության հանրային-իրավական հիմունքներին, գործող տնօրինչականությունը հակադարձվում է օրինականության սկզբունքին, քանի որ հայցից հրաժարվելը շատ հաճախ հակասում է օրենքին կամ խախտում է որևէ մեկի, այդ թվում՝ գործին մասնակցող այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը: Օրենսգրքի ընդունումից հետո որոշ դատավարագետներ, օրինակ՝ Ռ.Գ. Պետրոսյանը, քննադատաբար էին մոտենում նշված նորանուծությանը:¹ Ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, նրանք չէին սխալվում: Իրոք, այդ դեպքերում, երբ, օրինակ, աշխատանքում վերականգնելու խնդրով դիմողը հրաժարվում է հայցից, որովհետև գործատուն, ցանկանալով խուսափել հարկադիր պարապուրդի գումարները վճարելու պատասխանատվությունից, խոստանում է նրան վերականգնել նախկին աշխատանքում,

¹ Տե՛ս **Պետրոսյան Ռ.Գ.**, Հայաստանի քաղաքացիական դատավարություն, 2-րդ հրատ., Եր., 2012, ԵՊՀ հրատ., էջ 308:

հայցից հրաժարումը չի կարող ընդունվել: Այն չի կարող ընդունվել ընտանեկան իրավահարաբերություններից բխող որոշ, մասնավորապես՝ երեխաների շահերի պաշտպանությունից հրաժարվելու դեպքերում և այլն: Ակնհայտ է, որ հայցից հրաժարվելը չպետք է ընդունվի, եթե հիմքեր կան կասկածելու, որ հայցվորը տվյալ դատավարական գործողությունը կատարում է խաբեության, բռնության, սպառնալիքի, էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության ներքո (այս մասին խոսել ենք վերը): Հայցից հրաժարվելն ընդունելու հետևանքով օրինականության սկզբունքի հնարավոր խախտումների ցանկը կարելի է շարունակել:

Ամենահին էլ պատահական չէ, որ ՌԴ օրենսդիրը 2002 թ. նոր ՔԴՕ-ի ընդունմամբ, ըստ էության, վերականգնեց նախկին օրենսդրական դրույթն այն մասին, որ դատարանը չի ընդունում կողմերի տնօրինչական գործողությունները, եթե դրանք հակասում են օրենքին կամ խախտում են այլ անձի իրավունքները կամ օրինական շահերը:¹

Ինչպես նշում է Տ.Ա. Սավելևան, սեփական, ինչպես նաև այլ անձանց իրավունքների և օրենքով պահպանվող շահերի պաշտպանությամբ ներկայացված հայցից հրաժարվելու նկատմամբ դատարանի հսկողական գործառնությունների վերականգնումը լուծում է իրավակիրառ պրակտիկայում գոյություն ունեցող մի շարք վիճելի խնդիրներ:² Դատական հսկողության միջոցով է հնարավոր բացառել այնպիսի իրավիճակներ, երբ դատարանը, խախտելով գործին մասնակցող անձանց կամ այլ սուբյեկտների իրավունքները և օրինական շահերը, ընդունում է հայցից հրաժարումը և կարճում գործի վարույթը՝ շահագրգռված անձի իրավունքի պաշտպանության հարցում հաճախ ստեղծելով փակուղային իրավիճակ: Միայն հայցից հրաժարվելու օրինականությունը ստուգելու միջոցով է հնարավոր բացառել կամքի արատով՝ խաբեության, բռնության, սպառնալիքի,

¹ Стену Комментарий к гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный). Под ред. **Г.А. Жилина**. 7-ое изд. М.: «Проспект», 2014, т. 104:

² Стену **Савельева Т.А.** Судебная власть в гражданском процессе: соотношение публично- и частноправовых начал. В кн.: Теоретические и прикладные проблемы реформы гражданской юрисдикции. Екатеринбург, 1998, т. 186:

էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության ներքո հայցից հրաժարվելու և, որպես հետևանք, վարույթը կարճելու ու անդամնալի հետևանքներ առաջացնելու հնարավորությունը:

Ի դեպ, քննարկվող հարցի վերաբերյալ դիրքորոշում է հայտնել նաև Վճռաբեկ դատարանը՝ արձանագրելով, որ *թեև հայցից հրաժարումը հայցվորի միակողմանի տնօրինչական գործողություն է, որը կարող է տեղի ունենալ տարբեր նկատառումներով, իսկ դատարանն էլ չպետք է անդրադառնա հայցից հրաժարվելու պատճառների գնահատմանը, այդուհանդերձ վերջինս «պարտավոր է հայցվորին պարզաբանել կատարվող գործողության իմաստն ու նշանակությունը և համոզվել, որ հայցից հրաժարումը վերջինիս ազատ կամքի արտահայտությունն է և զերծ է այլ անձանց հարկադրանքից» (ընդգծումը մերն է):¹ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը լիովին կիսելով հանդերձ՝ գտնում ենք, որ այն համոզիչ իրավական հիմքեր ձեռք կբերի դատարանի տվյալ պարտականությունն օրենսդրորեն ամրագրելու պարագայում:*

Քննարկվող հիմնահարցի տեսանկյունից տեսական և իրավակիրառական հետաքրքրություն է ներկայացնում դատախազի, այլ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հայց հարուցած սուբյեկտների, ինչպես նաև անչափահաս, սահմանափակ գործունակ և անգործունակ անձանց օրինական ներկայացուցիչների կողմից հայցից հրաժարվելու հնարավորության հիմնախնդիրը:

Նշված սուբյեկտների կողմից քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց հարուցելու հիմքերը և նրանց դատավարական, ինչու ոչ, նաև նյութաիրավական կարգավիճակը էականորեն տարբերվում են: Այդուհանդերձ, դատախազը, այլ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հայց հարուցած սուբյեկտները և քաղաքացիների օրինական ներկայացուցիչներն ունեն մեկ էական ընդհանրություն՝ նրանք, չհանդիսանալով վիճելի նյութական իրավահարաբերության մասնակիցներ, հայց են հարուցում ոչ թե իրենց, այլև այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ:

¹ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/0462/02/08 քաղաքացիական գործով 19.10.2012 թ. որոշումը:

Հայցից հրաժարվելու դատավարական ինստիտուտի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ո՛չ ՔԴՕ-ն և ո՛չ էլ թվարկված սուբյեկտների կարգավիճակը սահմանող հատուկ օրենսդրությունը դատախազի և այլ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հայց հարուցած սուբյեկտների հարցում քննարկվող տնօրինչական գործողությունը կատարելու վերաբերյալ բացառություններ չի նախատեսել: Մինչդեռ ակնհայտ է, որ տվյալ սուբյեկտների կողմից տնօրինչական գործողությունների, այդ թվում՝ հայցից հրաժարվելու արդյունքում, ներկա իրավակարգավորման պայմաններում, կարող են էական ու անդառնալի վնաս հասցվել այն սուբյեկտներին, որոնց շահերի պաշտպանությամբ հայց է ներկայացվել դատարան:¹

Դատավարագիտության մեջ վաղուց ավանդական է դարձել այն դիքորոշումը, որ այն բոլոր դեպքերում, երբ դատական կարգով պաշտպանվում է առավելապես հանրային շահը կամ այն անձանց շահը, որոնք զրկված են իրենց շահերն ինքնուրույն պաշտպանելու հնարավորությունից, մասնավոր-իրավական կարգավորման սկզբունքները կիրառելի չեն:² Դատախազի և այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հանդես եկող սուբյեկտների դատավարական գործունեության հիմքում կա՛մ պետության գույքային շահն է, կա՛մ այն անձանց շահերը, որոնք ի վիճակի չեն դատարանում ինքնուրույն իրականացնելու իրենց դատավարական իրավունքները և պաշտպանելու իրենց շահերը:

Ուսու դատավարագետները պաշտպանում են այն տեսակետը, որ վերը թվարկված սուբյեկտները, ունենալով վարույթ հարուցելու նախաձեռնություն ցուցաբերելու իրավունք, կարող են հրաժարվել գործը քննելու պահանջից, եթե գալիս են եզրակացության, որ այն

¹ Թերևս նման նկատառումներից ելնելով է Ռ.Գ. Պետրոսյանն առաջարկում զրկել դատախազին հայցից հրաժարվելու իրավունքից, իսկ այլ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հայց հարուցող սուբյեկտների կողմից հայցից հրաժարվելը դիտարկել որպես վարույթը կարճելու հիմք միայն այն պարագայում, երբ այդ անձինք չեն պնդում գործի քննությունը շարունակելու ցանկությունը: Տե՛ս **Պետրոսյան Ռ.Գ.**, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, 4-րդ հրատ., Եր., 2012, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., էջեր 168, 174:

² Տե՛ս **Русинова Е.Р.** Распорядительные права сторон в гражданском процессе. Дисс... к.ю.н. Екатеринбург, 2003, էջ 70:

անհիմն է կամ անօրինական, սակայն նման հրաժարումը կարող է գործի վարույթը կարճելու հիմք հանդիսանալ միայն այն անձի կամահայտնությամբ, ում շահերի պաշտպանությամբ հարուցվել է քաղաքացիական գործը:¹ Այդ դիրքորոշումն իր արտացոլումն է գտել ՌԴ ՔԴՕ 45-րդ և 46-րդ հոդվածներում, ըստ որոնց, նշված սուբյեկտների կողմից այլ անձի օրինական շահերի պաշտպանությամբ ներկայացված պահանջից հրաժարվելու դեպքում գործի քննությունը շարունակվում է, եթե այդ անձը կամ նրա օրինական ներակայացուցիչը չի հայտարարում հայցից հրաժարվելու մասին. եթե անձը, ում օրինական շահերի պաշտպանությամբ հայց է հարուցվել, ևս հրաժարվում է հայցից, գործի վարույթը կարճվում է, եթե դա չի հակասում օրենքին կամ չի խախտում այլ անձանց իրավունքները և պարտականությունները:

Դատախազի և այլ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հայց հարուցող սուբյեկտների հարցում ՌԴ օրենսդիրը որդեգրել է այն մոտեցումը, ըստ որի նշված անձինք, թեև հայց են հարուցում և օգտվում են հայցվորի բոլոր իրավունքներից և կրում են նրա պարտականությունները, գործով հայցվոր չեն հանդիսանում. որպես հայցվոր վարույթին ներգրավվում է այն անձը, ում իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ ՌԴ ՔԴՕ 45 և 46-րդ հոդվածներով նախատեսված սուբյեկտները հարուցում են հայցը: Վերջիններս և՛ դատավարական օրենսդրությամբ, և՛ գրականության մեջ դիտարկվում են որպես «դատավարական հայցվորներ», որոնք տնօրինչական գործողություններ կատարելու իրավունք չունեն: Նրանք ոչ թե հրաժարվում են հայցից, այլ հետ են վերցնում իրենց դիմումը (ՌԴ ՔԴՕ 45 հոդվ., մաս 2) կամ հրաժարվում են պաշտպանել ներկայացված պահանջը (ՌԴ ՔԴՕ 46 հոդվ., մաս 2): Ըստ ՌԴ օրենսդրի, մեր կարծիքով, հիմնավորված դիրքորոշման, որը լիովին արտացոլվել է ՌԴ ՔԴՕ-ում, տնօրինչական ակտ կարող է կատարել բացառապես վիճելի իրավահարաբերության մասնակից-սուբյեկտը՝ այն անձը, ով ենթադրաբար կրում է պաշտպանության ենթակա սուբյեկտիվ իրավունքը:

¹ Стен, орինակ) Комментарий к гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный). Под ред. Г.А. Жилина. 7-ое изд. М.: «Проспект», 2014, тз 115-116:

ՀՀ օրենսդրությունը քննարկվող հարցում զարգացել է փոքրինչ այլ ճանապարհով: Գործող օրենսդրության ուժով պետության գույքային շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցած դատախազը, իրականացնելով ՀՀ սահմանադրությամբ և «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքով իր վրա դրված գործառնությունները, գործով հանդես է գալիս հայցվորի կարգավիճակով: Օրենքը դատարանին չի պարտավորեցնում համապատասխան լիազորված պետական մարմնին ևս ներգրավել գործի քննությանը որպես համահայցվոր կամ «իրական» հայցվոր: Ավելին, համապատասխան լիազորված պետական մարմինները, որոնց փոխարեն կամ միջնորդությամբ դատախազը ներկայացրել է հայց, վարույթ մտնելու հնարավորություն չունեն: Որպես հետևանք, դատախազի կողմից հայցից հրաժարվելու վերաբերյալ նրանց դիրքորոշումը որևէ դատավարական նշանակություն ունենալ չի կարող: Նման պայմաններում հնարավոր կոռուպցիոն ռիսկերի առկայությունը և դատախազի կողմից հայցից հրաժարվելու դեպքում պետությանը վնաս պատճառելու հավանականությունը բացառել չի կարելի: Այս առումով համամիտ ենք պրոֆ. Ռ.Գ. Պետրոսյանի հետ այն հարցում, որ դատախազի կողմից հայցից հրաժարվելու հնարավորությունն օրենսդրորեն պետք է սահմանափակվի:¹

Ինչ վերաբերում է ԶԴՕ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցած սուբյեկտներին, վերջիններս ևս ՀՀ դատավարական օրենսդրության տրամաբանությամբ հանդիսանում են ոչ թե «դատավարական հայցվորներ», այլ օգտվում են հայցվորի բոլոր իրավունքներից և կրում են նրա պարտականությունները՝ լիովին փոխարինելով վարույթում այն անձանց, ում շահերի պաշտպանությամբ հայցը հարուցում են:

Հարկ է նշել, որ, թեև այլ անձանց մասնավոր իրավունքների և շահերի պաշտպանությամբ դատարանին դիմող սուբյեկտների ցանկը զնալով ընդարձակվում է, այդ սուբյեկտների իրավական դրությունը քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ

¹ Տե՛ս **Պետրոսյան Ռ.Գ.**, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, 4-րդ հրատ., Եր., 2012, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., էջ 168:

հստակ որոշված չէ: Թերևս բացառություն են հանդիսանում պետական տուրքի վճարումից և դատական այլ ծախսերից նրանց ազատելու մասին նորմերը (Պետական տուրքի մասին օրենքի 22 հոդվ. «է» կետ): Այդ իրողությունը գործնականում լուրջ դժվարություններ է առաջացնում իրավակիրառական մի շարք խնդիրների լուծման ժամանակ:

Այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցելու իրավասություն ունեցող մարմինների մասնակցությունը քաղաքացիական դատավարությանն ունի տարբեր առանձնահատկություններ՝ կախված նրանից, թե ինչ կատեգորիայի սուբյեկտների իրավունքների պաշտպանության մասին է խոսքը: Համապատասխանաբար էլ խնդիր է առաջանում համապատասխան անձին վարույթ ներգրավելու հնարավորության, նպատակահարմարության, նրա դատավարական կարգավիճակի կապակցությամբ հայցից հրաժարվելու մասին նրա կամահայտնությունը հաշվի առնելու, նրա անունից հայց հարուցող սուբյեկտի կողմից հայցից հրաժարվելու հետևանքները պարզելու տեսանկյունից: Այսպես, խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը երեխայի որդեգրումը վերացնելու հայցով կարող է դիմել դատարան (Ընտ. օր. 131 հոդվ.): Հասկանալի է, որ երեխան, որի շահերի պաշտպանությամբ ներկայցվել է հայցը, վարույթի ընթացքում տնօրինչական գործողություններ կատարել չի կարող, իսկ նրա կամահայտնությունը տվյալ հարցում դատավարական արժեք չունի (նրա մոտ դատավարական գործունակության բացակայության պատճառով): Մինչդեռ այլ է իրավիճակը, երբ հասարակական կազմակերպություններն են հայց ներկայացնում դատարան իրենց անդամների իրավունքները և օրինական շահերը դատարանում պաշտպանելու համար (նման հնարավորություն նախատեսված է «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածով): Ակնհայտ է, որ ՀԿ-ի անդամը, ում իրավունքների պաշտպանությամբ վարույթ է հարուցվել, ցանկության դեպքում կարող է և՛ մասնակցել վարույթին, և՛ կատարել տնօրինչական գործողություններ, այդ թվում՝ հրաժարվել հօգուտ իրեն ներկայացված հայցից: Նման պայմաններում վերջինիս՝ հայցից հրաժարվելու իրավունք չվերապահելը, կարծում ենք, ոչնչով արդարացված չէ, առավել ևս այն պայմաններում, երբ նրա շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցած ՀԿ-ը, որպես հայցվոր, նման իրավունքից օգտվում է:

Որոշակի առանձնահատկություններ ունեն անորոշ թվով անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ հարուցված հայցերը, որոնք ևս հարուցվում են այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հանդես եկող սուբյեկտների կողմից: Դրանց հիմնական առանձնահատկությունն էլ այն է, որ դատարանն օբյեկտիվորեն զրկված է հնարավոր շահագրգռված անձանց շրջանակը հստակ որոշելու հնարավորությունից:¹

Թողնելով առանց հատուկ կարգավորման այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցած սուբյեկտների դատավարական կարգավիճակը՝ օրենսդիրը, մեր կարծիքով, լուրջ վտանգի տակ է դնում այն անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը, որոնց պաշտպանությամբ նշված սուբյեկտները հայցով դիմում են դատարան: Չի կարելի հերքել այն փաստը, որ հայցից հրաժարվելու արդյունքում նշված շահագրգռված անձանց կարող է պատճառվել անդառնալի վնաս: Ուստի նման գործերով հայցից հրաժարվելու հնարավորությունը, մեր կարծիքով, պետք է բացառվի այն իրավիճակներում, երբ շահագրգռված անձը (անձինք), ունի իրավունքների պաշտպանությամբ հայցը հարուցվել է, ինչ-ինչ պատճառներով (գործունակության բացակայություն, սուբյեկտների անորոշ շրջանակ և այլն) զրկված է (են) վարույթի կարճման հարցում կամահայտնություն արտահայտելու հնարավորությունից: Ինչ վերաբերում է այն դեպքերին, երբ անձը, ունի իրավունքների պաշտպանությամբ հայցը հարուցվել է, ցանկություն և իրավական հնարավորություն ունի արտահայտելու վարույթը շարունակելու կամք (օրինակ՝ 34-ի անդամը), ապա, կարծում ենք, որ վարույթի կարճման հիմքում պետք է դնել ոչ թե միայն հայց հարուցողի հրաժարումը հայցից, այլև տվյալ շահագրգռված անձի հստակ կամահայտնությունը՝ դատական պաշտպանությունից անվերապահորեն հրաժարվելու մասին:

¹ Խոսքը, օրինակ, այնպիսի հայցերի մասին է, որոնց շրջանակում ներկայացվում են սպառողների իրավունքները խախտող կամ նրանց օրինական շահերին վնասող, շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող գործողությունները դադարեցնելուն: Նման հայցերի հարուցման հնարավորության, կարգի ու պայմանների հարցին սույն աշխատանքի շրջանակներում չենք անդրադառնում՝ նկատի ունենալով, որ նման հայցերով գործերի հարուցման, քննության և լուծման իրավական կարգավորման հիմնախնդիրները ինքնուրույն գիտագործնական նշանակություն ունեն, և առավել նպատակահարմար է դրանք քննարկել առանձին աշխատության շրջանակներում:

Նման կամահայտնության բացակայության պայմաններում գործի քննությունը պետք է շարունակվի: Առաջարկվող իրավակարգավորմանն էլ պետք է հավելել այն, որ դատարանին հարկ է վերապահել հնարավորություն շահագրգռված անձի հրաժարումը չընդունելու, եթե այն հակասում է օրենքին կամ խախտում է այլ անձանց իրավունքները և/կամ օրինական շահերը:

Որոշակի մտավախություններ է առաջացնում դատավարությանը գործին մասնակցող անձի օրինական ներկայացուցչի կարգավիճակով մասնակցող անձանց կողմից հայցից հրաժարվելու ըստ էության անվերահսկելի հնարավորությունը:

ՔԴՕ 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անչափահասների, անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչված քաղաքացիների իրավունքները և օրինական շահերը դատարանում պաշտպանում են նրանց ծնողները, խնամակալները կամ հոգաբարձուները: Ի տարբերություն պայմանագրային հիմունքներով ներկայացուցչություն իրականացնող ներկայացուցիչների, որոնք տնօրինչական գործողություններ կարող են կատարել բացառապես ներկայացվողի կողմից հատուկ լիազորված լինելու դեպքում (ՔԴՕ 42 հոդվ.), օրինական ներկայացուցիչներն իրենց հայեցողությամբ են իրականացնում գործին մասնակցող անձի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները: Գործող դատավարական օրենսդրությունը որևէ սահմանափակում այդ հայեցողության իրականացման տեսանկյունից չի նախատեսում, ինչը գործնականում լուրջ խնդիրներ է առաջացնում հայցից հրաժարվելու իրավունքի չարաշահման տեսանկյունից: Իհարկե, օրինական ներկայացուցիչը, ինչպես և ցանկացած այլ անձ, պատասխանատու է իր գործողություններով այլ անձի պատճառած վնասի համար, այդուհանդերձ, կարծում ենք, որ գործող օրենսդրությունը ռեալ երաշխիքներ պետք է պարունակի այն անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար, որոնք հասկանալի պատճառներով ի վիճակի չեն անձամբ իրականացնել դատական պաշտպանության իրենց սահմանադրական իրավունքը:

Եթե անչափահասի շահերը ներկայացնող ծնողին տրված ազատությունը դեռ որոշակիորեն ընկալելի է, նույնը չի կարելի ասել խնամակալների և հոգաբարձուների մասին, որոնք, ըստ Քադ. օր. 33-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, առանց հատուկ լիազորության հանդես

են գալիս իրենց խնամարկյալների իրավունքների ու շահերի պաշտպանությամբ ցանկացած անձանց հետ հարաբերություններում՝ ներառյալ դատարանում: Մեզ համար առնվազն անհասկանալի է, թե ինչու խնամակալը, որը, ըստ օրենսդրության, իր խնամարկյալի եկանոտները և գույքը տնօրինելու իրավունք չունի, առանց խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի նախնական թույլտվության (Քաղ. օր. 39 հոդվ.), պետք է ունենա հնարավորություն իր հայեցողությամբ, ազատորեն հրաժարվելու իր խնամարկյալի իրավունքների և շահերի պաշտպանությամբ ներկայացված հայցից կամ ընդունել նրա դեմ ներկայացված հայցը: Երկու դեպքերում էլ ակնհայտ է, որ դա կարող է հանգեցնել խնամարկյալին պատկանող իրավունքներից հրաժարվելուն, նրա գույքը բաժանելուն կամ դրանից բաժիններ առանձնացնելուն, ինչպես նաև հանգեցնել այլ եղանակներով խնամարկյալի գույքի նվազեցմանը:

Կարծում ենք, որ խնդրի լավագույն լուծում կարող է համարվել խնամակալների և հոգաբարձուների տնօրինաչական գործողությունների նկատմամբ ևս խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների հսկողության սահմանումը: Մեր խորին համոզմամբ, Քաղ. օր.-ի՝ «խնամակալի գույքի տնօրինումը» վերտառությամբ 39-րդ հոդվածում նպատակահարմար կլինի խնամակալների և հոգաբարձուների համար սահմանել նաև առանց խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի թույլտվության դատարանում տնօրինչական գործողություններ կատարելու, մասնավորապես՝ հայցից հրաժարվելու, հայցն ընդունելու և հաշտության համաձայնություն կնքելու արգելքը: Ինչ վերաբերում է ՔԴՕ-ին, ապա այստեղ ճիշտ կլիներ դատարանին վերապահել ծնողների, խնամակալների և հոգաբարձուների կողմից հայցից հրաժարվելը (հայցն ընդունելը) չընդունելու պարտականություն այն դեպքերում, երբ նման հրաժարումը (ընդունումը) հակասում է օրենքին կամ խախտում է այլ անձանց իրավունքները և օրենքով պահպանվող շահերը:

Անփոփելիվ վերը շարադրվածը՝ կարելի է եզրակացնել, որ հայցից հրաժարվելու և նյուս տնօրինչական գործողությունների նկատմամբ դատական հսկողություն սահմանելն օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է: Այն լուրջ երաշխիք է առ այն, որ դատական պաշտպանության իրավունքի իրականացումից հրաժարվելու արդյունքում չեն խախտվի ոչ միայն այլ անձանց իրավունքները, այլ նաև

հենց իրենց՝ գործին մասնակցող անձանց օրինական շահը:

Նպատակահարմար է ՔԴՕ-ով ուղղակիորեն նախատեսել, որ դատարանը չի ընդունում հայցվորի հրաժարումը հայցից, եթե այն հակասում է օրենքին կամ խախտում է այլ անձի իրավունքներն ու օրինական շահերը, կամ հիմքեր կան կասկածելու, որ հայցվորը տվյալ դատավարական գործողությունը կատարում է խաբեության, բռնության, սպառնալիքի, էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության ներքո:

Դատավարական օրենսդրությամբ հարկ է նախատեսել դատախազի, այլ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ հայց հարուցելու իրավունք ունեցող անձանց և օրինական ներկայացուցիչների կողմից հայցից հրաժարվելու իրավունքի իրականացման որոշակի սահմանափակումներ, որոնք ուղղված կլինեն համապատասխանաբար հանրային շահի կամ այն անձանց շահերի պաշտպանությանը, որոնք զրկված են իրենց շահերն ինքնուրույն պաշտպանելու հնարավորությունից:

Vardush Esayan

Post graduate researcher at the Chair of Civil Procedure, YSU

THE PROBLEM OF JUDICIAL CONTROL UPON DILIGENCE ACTION - WAIVER OF A CLAIM IN THE CIVIL PROCEDURE

In the article problems of judicial control upon waiver of a claim in the civil procedure of the Republic of Armenia are scrutinized.

Based on the analysis of practical application of the provisions of current CPC RA, case law as well as achievements of civil procedural science, the author concludes that revocation of judicial control functions upon waiver of a claim, which took place within judicial-legal reform in RA aimed at enlargement discretionary origins in civil procedure, was not justified. A conclusion is drawn up underlining the necessity of establishing a provision stating, that the court does not accept a waiver of a claim if it contravenes the law, violates the rights and legal interests of third parties, or there are grounds to presume that the given procedural action is carried out against will.

Reasonability for specific regulation of waiver of a claim by prosecutor, entities representing rights and interests of the third parties as well as legal representatives is substantiated.

Вардуш Есяян

Соискатель кафедры гражданского процесса ЕГУ

ПРОБЛЕМА СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ ЗА РАСПОРЯДИТЕЛЬНЫМ ДЕЙСТВИЕМ ПО ОТКАЗУ ОТ ИСКА В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

В статье рассматриваются проблемы судебного контроля за отказом от иска в гражданском судопроизводстве Республики Армения.

На основе анализа практики применения норм действующего ГПК РА, судебной практики, а также достижений гражданско-процессуальной науки автор приходит к заключению, что отмена контрольных функций суда за отказом от иска, осуществлённая в ходе судебно-правовых реформ в РА и нацеленная на расширение диспозитивных начал гражданского судопроизводства, себя не оправдала. Делается заключение о необходимости законодательного закрепления нормы о том, что суд не принимает отказ от иска, если он противоречит закону, нарушает права и законные интересы других лиц, либо есть основания предполагать, что данное процессуальное действие совершается с пороком воли.

Обосновывается целесообразность специального регулирования осуществления права на отказ от иска прокурором, лицами, предъявившими иск в защиту чужих прав и интересов, а также законными представителями.

Բանալի բառեր` տնօրինչականություն, տնօրինչական գործողություն, հայցից հրաժարվել, դատական ​​հսկողություն, հսկողական գործառույթներ, կողմերի իրավունքներ

Keywords: Diligence, dispositive action, waiver of a claim, judicial control, control functions, rights of parties

Ключевые слова: диспозитивность, распорядительное действие, отказ от иска, судебный контроль, контрольные функции, права сторон